

Clauzele abuzive și impreviziunea în contractul de asigurare

Conf. univ. dr. Ioana Nely MILITARU

Academia de Studii Economice din București

Abstract

Unfair terms in insurance contracts are identified by courts of law, usually notified by the insured. The courts interpret the insurance policies clauses that are ambiguous, unclear, and even illegal. Due to the membership nature of the insurance contract, state intervention through mandatory regulations and setting up of an authority was necessary. Thus, in order to prevent abusive practices in the insurance sector, namely of insurers (insurance companies), states have set up administrative authorities to control them, supervise their activity, and sanction their illegal actions.

Keywords: unfair terms, unpredictability, insured, insurer, professional trader, consumer

Termeni-cheie: clauze abuzive, impreviziune, asigurat, asigurător, comerciant profesionist, consumator

Clasificare JEL: K15, G22, G52

To cite this article: Ioana Nely Militaru, *Clauzele abuzive și impreviziunea în contractul de asigurare*, *CECCAR Business Review*, N° 12/2024, pp. 39-45, <http://dx.doi.org/10.37945/cbr.2024.12.05>

➔ Introducere

În vederea împiedicării practicilor abuzive din domeniul asigurărilor, respectiv ale asigurătorilor (societăți de asigurare), statele au înființat autorități administrative care să le controleze, să le supravegheze activitatea și să le sancționeze acțiunile nelegale. În acest sens, în România s-a înființat Autoritatea de Supraveghere Financiară (ASF), cu atribuții de supraveghere prudențială a pieței de capital, a sectorului pensiilor private și a pieței asigurărilor (Nemeș, 2021, p. 1; Macovei și Macovei, 2020, pp. 48-79).

➔ Clauzele abuzive în contractul de asigurare

■ Reglementarea clauzelor abuzive

Existența posibilității *abuzului în contractele de asigurare* a determinat ca la nivel european să se impună crearea unui sistem de protecție a consumatorilor, în domeniul asigurărilor aceștia fiind *asigurații*. Statele europene care au adoptat primele reglementări consacrate adaptării sau „îndreptării” contractelor de asigurare neechitabile sunt Suedia – 1927, Norvegia – 1930, Finlanda – 1933, Italia – Codul civil italian din 1942, Germania – 1976. (Minea, 2006, pp. 254-255)

Drept urmare, a fost adoptată și la nivel european o legislație specifică menită să contracareze abuzurile profesioniștilor care la sfârșitul anului 1980 acopereau spațiul comunitar (Minea, 2006, p. 254).

Această preocupare a fost concretizată la nivel comunitar prin adoptarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive din contractele încheiate cu consumatorii, potrivit căreia *clauza abuzivă*

este aceea care creează un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților, în detrimentul consumatorului. Clauzele abuzive sunt ușor de identificat deoarece directiva prezintă într-o anexă o listă indicativă a acestora. Art. 3 din reglementare detaliază condițiile *abuzului* după cum urmează: O clauză dintr-un contract care nu s-a negociat individual este considerată abuzivă atunci când, *contrar cerințelor de bună-credință*, creează un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților ce decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

Pentru a face o paralelă, putem menționa cu titlu de exemplu art. 8 alin. (2) din Directiva 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe, care reglementa un instrument minim de armonizare și, totodată, permitea statelor destinatare ale directivei să prevadă standarde mai stricte decât cele ale Uniunii și să introducă sau să mențină norme care să asigure un nivel mai ridicat de protecție a consumatorilor în general și, astfel, un nivel minim de armonizare a legislației privind protecția consumatorilor la nivelul Pieței unice europene (interne) (Mănescu, 2022, pp. 176-179).

O clauză este considerată întotdeauna abuzivă *atunci când nu a făcut obiectul unei negocieri*, când a fost redactată în prealabil și consumatorul nu a putut prin acest fapt să aibă o influență asupra conținutului ei, în special în cazul unui *contract de adeziune*. Faptul că unele elemente ale contractului sau o clauză izolată au/a făcut obiectul unei negocieri nu exclude aplicarea acestei prevederi restului contractului dacă aprecierea globală permite să se tragă concluzia că este vorba despre un contract de adeziune.

Pregătirea României în vederea aderării la Uniunea Europeană, perspectivă concretizată abia în anul 2007, a presupus și armonizarea legislației românești cu normele comunitare. Un exemplu în acest sens este Legea nr. 193/2000, republicată, cu modificările și completările ulterioare, consacrată exclusiv clauzelor abuzive cuprinse în contractele încheiate între comercianții profesioniști și consumatori.

În urma analizei critice a reglementării privind clauzele abuzive și potrivit competenței sale *ratione materiae* (Ciubotă, 2004, p. 32), în literatura de specialitate (Minea, 2006, pp. 265-266) se precizează că dispozițiile Legii nr. 193/2000 au o *incidență generală*, aplicându-se tuturor contractelor încheiate între profesioniști și consumatori, inclusiv în domeniul bancar. Mai mult decât atât, accentul ar trebui pus pe protecția consumatorilor de produse și servicii financiar-bancare (Mănescu, 2009, p. 126), un segment deosebit de important fiind reprezentat de serviciile de asigurare.

Din prevederile de ordin general din Legea nr. 193/2000 rezultă că sfera de cuprindere a reglementării acoperă și domeniul asigurărilor, deoarece asigurătorul și asiguratul nu sunt excluși (Minea, 2006, pp. 265-266). Astfel, legea definește la art. 2 alin. (2) *profesionistul* ca fiind orice persoană fizică sau juridică autorizată care, în temeiul unui contract ce intră sub incidența acestei legi, acționează în cadrul activității sale comerciale, industriale sau de producție, artisanale ori liberale, precum și orice persoană care acționează în același scop în numele sau pe seama acesteia și la art. 2 alin. (1) *consumatorul* drept orice persoană fizică sau grup de persoane fizice constituite în asociații care, în temeiul unui contract ce intră sub incidența acestei legi, acționează în scopuri din afara activității sale comerciale, industriale sau de producție, artisanale ori liberale. În domeniul asigurărilor, părțile contractante, profesionist și consumator, sunt reprezentate de asigurător (profesionist persoană juridică ce exploatează o întreprindere de asigurare) și asigurat (consumator de produse de asigurare).

Potrivit art. 1 din Legea nr. 193/2000, orice contract încheiat între profesioniști (asigurători) și consumatori (asigurați) va cuprinde clauze contractuale clare, fără echivoc, pentru înțelegerea cărora nu sunt necesare cunoștințe de specialitate. În caz de dubiu asupra unor clauze contractuale, acestea vor fi interpretate în favoarea consumatorului. Având ca temei această dispoziție legală, Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat că „într-un contract de asigurare, clauzele neclare sau ambigue se interpretează contra celui care le-a stipulat, respectiv

a asigurătorului” (Înalta Curte de Casație și Justiție, 2008, p. 154; Nemeș, 2021, p. 180). De asemenea, conform art. 1 alin. (3) din Legea nr. 193/2000, li se interzice profesioniștilor stipularea de clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii.

Noțiunea de *clauză abuzivă* este definită la art. 4 din Legea nr. 193/2000 astfel: O clauză contractuală *care nu a fost negociată direct cu consumatorul* va fi considerată abuzivă dacă, prin ea însăși sau împreună cu alte prevederi din contract, creează, în detrimentul consumatorului și *contrar cerințelor bunei-credințe*, un *dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților*. O clauză contractuală va fi considerată ca nefiind negociată direct cu consumatorul dacă aceasta a fost stabilită fără a-i da consumatorului posibilitatea să influențeze natura ei, cum ar fi contractele standard preformulate sau condițiile generale de vânzare practicate de comercianți pe piața produsului sau serviciului respectiv. Faptul că anumite aspecte ale clauzelor contractuale sau numai una dintre clauze au/a fost negociate/negociată direct cu consumatorul nu exclude aplicarea prevederilor acestei legi pentru restul contractului, în cazul în care o evaluare globală a sa evidențiază că acesta a fost prestabilit unilateral de profesionist. Dacă un profesionist pretinde că o clauză standard preformulată a fost negociată direct cu consumatorul, este de datoria lui să prezinte probe în acest sens. Astfel, se observă cu ușurință transpunerea directivei menționate în legislația românească privind definirea noțiunii de clauză abuzivă.

Referitor la contractele standard preformulate, categorie din care fac parte și contractele de asigurare, asigurătorul are obligația să îi remită, la cerere, oricărei persoane interesate un exemplar din contractul pe care îl propune, conform art. 5 din Legea nr. 193/2000.

Contractul standard preformat este un contract redactat anterior nașterii raporturilor juridice în cauză (Cărămidariu, n.d.). Contractele standard sunt un produs esențial al economiei de piață prin intermediul cărora profesionistul (asigurătorul) – care îi propune un set de clauze contractuale celui cu care intră în afaceri sau consumatorului (asiguratului) căruia îi vinde diverse produse ori îi prestează servicii – își optimizează costurile, câștigând timp și bani (Cărămidariu, n.d.).

În legătură cu *asigurările obligatorii* (prin efectul legii), se consideră că acestea sunt incompatibile cu existența unor clauze abuzive, deoarece asigurările care se încheie prin efectul legii exprimă voința legiuitorului, care se manifestă în interesul beneficiarilor asigurărilor, deci nu se poate vorbi despre un abuz al legii împotriva celor cărora le este adresată, adică destinatarilor (Minea, 2006, p. 262).

În privința asigurărilor contractuale obligatorii și/sau facultative care presupun consimțământul părților, asigurătorul poate impune clauze care să-l defavorizeze pe asigurat (Minea, 2004, pp. 114-145).

■ Lista clauzelor abuzive potrivit Legii nr. 93/2000

Lista clauzelor considerate abuzive, enumerate cu titlu exemplificativ în anexa la Legea nr. 193/2000, similar directivei menționate, cuprinde prevederile contractuale care:

- dau dreptul asigurătorului de a modifica în mod unilateral clauzele contractului, fără a avea un motiv întemeiat care să fie precizat în contract;
- obligă asiguratul să se supună unor condiții contractuale despre care nu a avut posibilitatea reală să ia cunoștință la data semnării contractului;
- obligă asiguratul să își îndeplinească obligațiile contractuale chiar și în situațiile în care asigurătorul nu și le-a îndeplinit pe ale sale;
- dau dreptul asigurătorului să prelungească automat un contract încheiat pentru o perioadă determinată, prin acordul tacit al asiguratului, dacă perioada-limită la care acesta putea să își exprime opțiunea a fost insuficientă;
- dau dreptul exclusiv asigurătorului să interpreteze clauzele contractuale;

- restrâng sau anulează dreptul asiguratului de a pretinde despăgubiri în cazul în care asigurătorul nu își îndeplinește obligațiile contractuale;
- obligă asiguratul la plata unor sume disproporționat de mari în cazul neîndeplinirii obligațiilor contractuale de către acesta, comparativ cu pagubele suferite de asigurător;
- restrâng sau anulează dreptul asiguratului de a denunța sau de a rezilia unilateral contractul în cazul în care asigurătorul nu și-a îndeplinit obligațiile contractuale;
- exclud dreptul asiguratului de a întreprinde o acțiune legală sau de a exercita un alt remediu legal, solicitându-i în același timp rezolvarea disputelor în special prin arbitraj;
- permit în mod nejustificat impunerea unor restricții în administrarea probelor evidente de care dispune asiguratul sau solicitarea unor probe care, potrivit legii, fac obiectul unei alte părți din contract;
- dau dreptul asigurătorului să transfere obligațiile contractuale unei terțe persoane fără acordul asiguratului;
- îi interzic asiguratului să compenseze o datorie către asigurător cu o creanță pe care el ar avea-o asupra asigurătorului;
- dau dreptul asigurătorului să anuleze contractul în mod unilateral, fără să prevadă același drept și pentru asigurat etc.

O concluzie ce rezultă în urma analizei listei clauzelor abuzive propuse de lege, pe care literatura juridică o precizează expres, este că sunt considerate abuzive acele clauze prin care profesionistul (asigurătorul) își conferă prin actul „prefabricat” (preformat, potrivit Legii nr. 193/2000) drepturi sau prerogative speciale prin care îl pune pe asigurat în fața unui fapt împlinit ori prin care se situează pe o poziție superioară în raporturile juridice încheiate cu asiguratul, creându-i acestuia din urmă o situație subordonată (Minea, 2006, p. 268).

În literatura juridică au fost evidențiate și elementele constitutive ale clauzei abuzive (Catană, 2007, pp. 182-187), și anume:

- caracterul nenegociat sau insuficient negociat al acestor clauze;
- încălcarea exigențelor bunei-credințe;
- dezechilibrul semnificativ ce se creează între drepturile și obligațiile părților din cauza efectului pe care respectiva clauză îl imprimă contractului (Ciubotă, 2004, p. 32).

Un rol esențial îl are buna-credință deoarece pentru a se constata prezența unei clauze abuzive se impune verificarea din perspectiva respectării acesteia la momentul încheierii contractului de asigurare (Minea, 2006, p. 268). O clauză abuzivă poate fi inserată, spre exemplu, în *contractele standard* (specifice asigurărilor obligatorii) sau în *cele care conțin condiții generale prestabilite* (cum ar fi asigurarea contra incendiilor). O clauză va putea fi considerată abuzivă dacă nu a fost negociată direct cu consumatorul (potențialul asigurat), aceasta fiind stabilită fără a-i da posibilitatea asiguratului să influențeze natura ei (Minea, 2006, p. 268).

■ Sancționarea clauzelor abuzive

Clauzele abuzive cuprinse în contractul de asigurare pot fi identificate fie personal de către asigurat, fie prin intermediul organelor abilitate de lege. Organele abilitate sunt reprezentanții împuterniciți ai Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor și specialiștii autorizați ai altor organe ale administrației publice, conform art. 8 din Legea nr. 193/2000, care efectuează controlul respectării dispozițiilor legii. Organele de control efectuează verificări la sesizarea persoanelor prejudiciate, respectiv asigurații persoane fizice sau juridice (consumatori de produse de asigurare), sau din oficiu.

Din momentul constatării, clauzele abuzive nu vor mai produce efecte asupra asiguratului, iar contractul se va derula în continuare, cu acordul acestuia, numai dacă după eliminarea lor mai poate continua. Dacă după înlăturarea clauzelor abuzive contractul de asigurare nu-și mai poate produce efectele, asiguratul are dreptul să ceară *rezilierea* acestuia, putând solicita, după caz, și daune-interese, potrivit art. 7 din legea amintită.

În privința rolului autorităților administrative, cu privire la care ne-am referit la începutul articolului, este de subliniat că acestea au competența de a adopta seturi de reguli care să protejeze persoanele fizice și juridice asigurate de eventualele abuzuri (Ionită, 2024, p. 384 și următoarele).

➔ Impreviziunea în contractul de asigurare

■ Reglementarea impreviziunii

Impreviziunea este reglementată la art. 1.271 din Codul civil, potrivit căruia părțile sunt ținute să îți execute obligațiile, chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă, fie din cauza creșterii costurilor executării proprii obligații, fie ca urmare a scăderii valorii contraprestației. Cu toate acestea, dacă executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă din cauza unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației, instanța poate să dispună:

- adaptarea contractului pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor;
  - încetarea contractului la momentul și în condițiile pe care le stabilește.
- Aceste dispoziții se aplică numai dacă:
- schimbarea împrejurărilor a intervenit după încheierea contractului;
  - schimbarea împrejurărilor și întinderea acesteia nu au fost și nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului;
  - debitorul nu și-a asumat riscul împrejurărilor și nici nu putea fi în mod rezonabil considerat că și-ar fi asumat acest risc;
  - debitorul a încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului.

Se poate observa că mecanismul *teoriei impreviziunii* este prezentat cu titlu de excepție la obligativitatea contractului în cadrul alin. (2) și (3) ale art. 1.271 din Codul civil și numai dacă obligația devine excesiv de oneroasă pentru una dintre părți. Principiul forței obligatorii, astfel cum este reglementat la art. 1.270 din Codul civil și reiterat la alin. (1) al art. 1.271, nu este privit în mod absolut, intangibil, însă limitarea lui este condiționată de îndeplinirea prevederilor alin. (2)-(3) ale art. 1.271 (Togan, 2017).

Impreviziunea ca ipoteză presupune ruperea echilibrului contractual. Teoria impreviziunii se aplică în principal contractelor comutative (<https://legeaz.net/dictionar-juridic/teoria-impviziiunii>), deoarece, părțile cunoscând de la data încheierii contractului întinderea drepturilor și obligațiilor, doar în privința acestora se poate formula ipoteza unui dezechilibru contractual determinat de o cauză de impreviziune. Totuși, impreviziunea nu se reduce la acest tip de contracte, ci se poate aplica și celor aleatorii, dacă schimbarea circumstanțelor depășește prin efectul ei limita elementului aleatoriu specific contractului respectiv sau este străină de acesta (Zamșa, 2003, p. 68). Sunt autori care exclud de sub incidența impreviziunii contractele aleatorii care au un caracter esențialmente speculativ, în cazul cărora impreviziunea este absorbită de jocul hazardului (Pivniceru, 2009, p. 68).

Referitor la contractele pur speculative, cum ar fi tranzacțiile bursiere, în doctrina franceză s-a susținut că ideea de speculație nu exclude impreviziunea, făcându-se distincție între elementele aleatorii previzibile și

cele imprevizibile. În ceea ce privește contractele aleatorii, spre exemplu, cele de asigurare, se impune a se analiza specificul elementului aleatoriu (întâmplare, hazard) care intervine în cadrul fiecărui contract prin raportare la imprevizibilitatea evenimentului specific impreviziei și la efectul acestuia asupra contractului în întreaga economie. (<https://legeaz.net/dictionar-juridic/teoria-impreviziei>)

Prin urmare, întrebarea care se pune este dacă există posibilitatea invocării impreviziei în contractele aleatorii, respectiv în contractele de asigurare, în condițiile în care contractul aleatoriu, prin natura lui sau prin voința părților, oferă cel puțin uneia dintre părți șansa unui câștig și o expune totodată la riscul unei pierderi, ce depinde de un eveniment viitor și incert, așa cum se stipulează la art. 1.173 alin. (2) din Codul civil. Doar că acest eveniment viitor și incert poate face obiectul unui risc asigurat într-un contract de asigurare, pe când schimbarea împrejurărilor din cadrul impreviziei vizează elemente extrinseci, cum ar fi apariția unui război, care face ca pentru una dintre părți executarea obligației să devină extrem de oneroasă. De asemenea, noțiunea de *împrejurări* nu se circumscrie unei sfere contractuale, ci are în vedere o dimensiune extracontractuală (Mihai și Dine, 2019).

Credem totuși că legiuitorul nu a înțeles să excludă de *plano* mecanismul impreviziei în cazul contractelor aleatorii (Mihai și Dine, 2019). Impreviziunea reprezintă o veritabilă excepție de la principiul *forței obligatorii a contractului* și se prezintă ca o soluție de ultimă instanță în ipoteza unui dezechilibru contractual cauzat de *elemente exterioare și excepționale*, împrejurări pe care părțile nu aveau cum să le aibă în vedere la momentul încheierii contractului. Astfel, instanței i se permite să intervină în convenția părților atunci când executarea obligațiilor contractuale a devenit excesiv de oneroasă pentru una dintre părți, în condițiile art. 1.271 alin. (2) din Codul civil (Pătru, 2011, pp. 121-122).

În ipoteza unui contract de asigurare RCA, asigurătorul se obligă, în schimbul unei prime de asigurare, să-l despăgubească pe terțul păgubit, în numele asiguratului, dacă mașina acestuia este avariata în mod culpabil într-un accident auto de către asigurat. Asigurătorul și-a asumat riscul producerii evenimentului, iar clauzele referitoare la modul în care acesta va trebui să despăgubească și cuantumul maxim al despăgubirii sunt prevăzute din momentul încheierii contractului prin poliță de asigurare.

Mecanismul impreviziei presupune apariția unor *împrejurări exterioare contractului*. Astfel, din cauza *deflației*, împrejurare exterioară contractului, asigurătorul va plăti o sumă reprezentând despăgubirea încadrată în limitele prestabilite, care va avea o valoare reală mult mai mare, lucru ce ar face deosebit de oneroasă obligația asumată inițial.

O altă cauză de imprevizie într-un contract de asigurare este restrângerea obiectului de activitate invocată de societatea asigurată (Nemeș, 2021, p. 187). De asemenea, în acest context amintim și Decizia Curții Constituționale nr. 623/2016, care a reușit să evidențieze dinamica mecanismului impreviziei sub aspectul riscului. Instanța a statuat că „determinarea împrejurărilor care justifică aplicarea impreviziei, concept derivând din buna-credință care trebuie să caracterizeze executarea contractului, trebuie realizată ținându-se cont de ideea de risc al contractului”, adăugând faptul că acesta „trebuie analizat dintr-un punct de vedere bivalent atunci când se materializează; astfel, contractul în sine presupune un *risc inherent* asumat în mod voluntar de cele două părți ale contractului, în baza autonomiei lor de voință, principiu care caracterizează materia încheierii contractului, și unul *supraadăugat* care nu a putut face obiectul *in concreto* al unei previziuni de către niciuna dintre acestea, risc care trece dincolo de puterea de prevedere a cocontractanților și care ține de intervenirea unor elemente ce nu puteau fi avute în vedere la momentul *a quo*” (Mihai și Dine, 2019).

➔ Concluzii

Conchidem că imprevizie este un risc extern suplimentar care se circumscrie unor împrejurări exterioare contractului aleatoriu, fiind în măsură să modifice chiar și pentru acest tip de contract echilibrul prestațiilor,

oferind părților o protecție în fața unui risc accidental. Bineînțeles, nu este vorba despre riscul asigurat și asumat prin contractul de asigurare. Prin urmare, și pentru contractele aleatorii impreviziunea reprezintă un remediu viabil, ceea ce lasă deschisă posibilitatea părților contractante de a se proteja în pofida riscului asumat și prevăzut în contractul de asigurare, risc care nu se confundă cu suprariscul impreviziunii.

Bibliografie

1. Catană, R.N. (2007), *Dreptul asigurărilor. Reglementarea activității de asigurare. Teoria generală a contractului de asigurare*, Editura Sfera Juridică, Cluj-Napoca.
2. Cărămidariu, D.-A. (n.d.), *Contractul standard în sistemul de drept american. Scurt studiu de doctrină*, <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1634395960-articol-dan-caramidariu.pdf>.
3. Ciubotă, C. (2004), *Clauzele abuzive în contractele comerciale*, Revista Română de Dreptul Afacerilor, nr. 2.
4. Ioniță, G.-B. (2024), *Participarea terților intervenienți în procedurile judiciare*, Editura Wolters Kluwer, București.
5. Macovei, I., Macovei, C. (2020), *Dreptul contractelor de asigurare*, Editura Universul Juridic, București.
6. Mănescu, D.M. (2009), *Regimul juridic al societăților bancare*, Editura Hamangiu, București.
7. Mănescu, D.M. (2022), *Contractele de vânzare de bunuri în lumina modificărilor introduse de Ordonanța de urgență nr. 140/2021*, Curierul fiscal, nr. 5, pp. 176-179.
8. Mihai, A.-L., Dine, V. (2019), *Impreviziunea în cadrul contractelor aleatorii*, Avocato, <https://www.avocato.ro/blog/impreviziunea-in-cadrul-contractelor-aleatorii>.
9. Minea, E.-M. (2004), *Clauzele abuzive în contractele de asigurare*, Revista de Drept Comercial, nr. 10.
10. Minea, E.-M. (2006), *Încheierea și interpretarea contractelor de asigurare*, Editura CH Beck, București.
11. Nemeș, V. (2021), *Dreptul asigurărilor*, ediția a V-a, Editura Hamangiu, București.
12. Pătru, R.Ș. (2011), *Teoria impreviziunii din perspectiva dimensiunii economice și juridice a analizei contractului*, Tribuna Juridică, vol. 1, nr. 1, pp. 116-123.
13. Pivniceru, M.M. (2009), *Efectele juridice ale contractelor aleatorii*, Editura Hamangiu, București.
14. Popescu, N. (2005), *Clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori*, Revista de Drept Comercial, nr. 2.
15. Togan, R. (2017), *Corelarea principiului forței obligatorii cu adagiul rebus sic stantibus. Corelarea impreviziunii cu alte instituții de drept civil*, ABC Juridic, <https://abcjuridic.ro/analiza-teoriei-impreviziunii-in-cadrul-juridic-actual/>.
16. Zamșa, E. (2003), *Teoria impreviziunii*, Analele Universității din București, nr. 1.
17. Înalta Curte de Casație și Justiție (2008), *Jurisprudența Secției comerciale pe anul 2007: recursuri în interesul legii în materie comercială*, Editura Hamangiu, București.
18. Decizia Curții Constituționale nr. 623/2016 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (3), art. 3, art. 4, art. 5 alin. (2), art. 6-8, în special art. 8 alin. (1), (3) și (5), art. 10 și ale art. 11 din Legea nr. 77/2016 privind darea în plată a unor bunuri imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite, precum și a legii în ansamblul său, publicată în Monitorul Oficial nr. 53/18.01.2017.
19. Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, republicată în Monitorul Oficial nr. 543/03.08.2012, cu modificările și completările ulterioare.
20. Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în Monitorul Oficial nr. 505/15.07.2011, cu modificările și completările ulterioare.
21. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/teoria-impreviziunii>